

JOHN COVEL, *Dr. John Covel Voyages en Turquie 1675-1677*, Texte établi, annoté et traduit par Jean-Pierre Grélois avec une préface de Cyril Mango, Paris 1998 437 Sayfa. Dizi başlığı: Realités Byzantines 6. [A.VI/655]

XVII. yüzyıl içinde Osmanlı Devleti sınırları içinde bir gezi yapan ve bir de eser kaleme alan seyyahın eseri, şimdi geniş bir şekilde ve gerekli notlarla ilim âlemine sunulmuştur. Başarılı bir rönesans ve barok dönem adamı olan Covel'in eseri bir bütün halinde yayınlanma şansı bulamadı ise de, kıymetini bilen araştırmacılar muhtelif çalışmalarında yazma nüshadan parçaları incelediler ve eserlerinde kullandılar. Şimdi de Fransa içinde yetişen ilim adamları bu müstesna külliyyata sahip çıkarak, ülkelerinde geliştirdikleri bir geleneği, kıymetli bir eser ile süslemiş bulunuyorlar: kitap her seyahatnâme edebiyatının değerini göstermesi hem de eski çağ tarih ve kültürünün kalıntılarının bunlara sonraki asırlarda katkılar yapan Bizans'ın batılı ilim adamları tarafından dikkatle incelendiğini de belli etmektedir. Eserin yayına hazırlanmasını sağlayanlar konu üzerindeki çalışmaların geçmişi ve şimdi kendi devirlerindeki durumunu belirtmektedirler. Hem eserin özgün dilini hem de yayınladığı ülkenin dilinde yayınlamakta ve değerli tamamlayıcı notlar sayesinde, kıymetli bir de kaynak kazandırmaktadırlar.

Eserde konu edilen Türkiye şehirleri: Edirne, Bursa, İzmir, İzmit, İznik, Çanakkale olarak görülmekte bu arada devlet merkezi için doğrudan isim yok ise de, hiç bir kültür adamının vazgeçemeyeceği İstanbul için de epey sayfa tahsis edilmekte ve ayrıca İstanbul'un banliyöleri sayılan bazı mahaller de kitap içindedir. Eserin kullanılması ve her kim arar ise kendisine yararlı kısma ulaşabilmesi için haritalar ve dizinler de ihmal edilmemiştir. Zaten bir yazma eserin neşrini yapan kişinin esas görevi de budur. Bu arada Covel sayfaları arasında, saurlar kadar kıymetli olan eskizlerin de görüntüleri verilmiştir. Meraklı bir araştırmacı ve gözlemci olduğu anlaşılan Covel'in bu meziyeti üzerinde duranların ilk başvurdukları kayıtlar bu görsel malzeme idi. Osmanlı toprakları içinde bulunan tarihi kalıntıları tespit etmek için seyyahlar ve diplomatlar çok kere beraberinde ressam ve minyatür sanatçılarını da beraberinde getirmekte veya anlatuklarına göre görüntü yaratmakta idiler. John Covel bunu tek başına yapmakla, tam bir doğrudan gözlemci faaliyetini benimsemiştir. Geçen asır içinde yapılan araştırmaların büyük bir yoğunluğu sonucu şimdi elimizdeki yararlı klavuzun belirleyeceği yöntem sayesinde yeni malzeme kazanabiliriz.

Eseri hazırlayan haritalar ve kronikler aracılığı ile seyyahın nerelere gittiğini belirtmiş (s.22 ve 23), her bir yöre için belirli krokileri, şehirleri sıralarken işaret etmiştir. En kullanışlı sayfalar, ihtisası olan, kitâbeler için hazırladığı kısımdır (s.361-408) bununla da yetinmeyip daha sonraki araştırmaların yardımı ile gerekli sağlam metinler vermek istemiştir. Dizin gerçekten de çok yararlıdır ve kısa da olsa tamamlayıcı bilgilerin verildiği bir kaynak sayılır. En kıymetli kaynak ise s.11-19 arasındaki Kısaltmalar diye adlandırdığı bibliografyasıdır. Küçük bir derleme değil fakat aynı zamanda Covel üzerine çalışanlar ve sair seyahatnâmelerden yararlanacak kişileri sıralar. Bir de bu seyyah üzerine çalışan Türk araştırmacıları (Semavi Eyice, Metin And) katmış olsa idi, eser tamam sayılabilirdi. Bunu tamamlamak, eserin ilgili bölümlerini Türkçeye kazandıracak ve aslında hareket edecek birisine düşmekte, hatta bir gurup aracılığı ile bitirilmesi beklenir.

Yararlı bir çalışmaya sebep olan eser sahipleri ve bunu dizileri içine almış bulunan kişiler, böylece faydalı bir kitabı sunmakla gerçekten unutulmaya mahkum olabilecek bir kaynağı harekettendirmişlerdir.

MAHMUT H.ŞAKİROĞLU

